

M. Taghvaei, Ph.D

S.R. Ghaffari, Ph.D

E.mail:m.taghvaei@ltr.ui.ac.ir

مسعود تقوایی، دانشیار گروه جغرافیای دانشگاه اصفهان

سید رامین غفاری، هیأت علمی گروه جغرافیای دانشگاه پیام نور مرکز شهرکرد

شماره مقاله: ۷۸۱

شماره صفحه پیاپی: ۱۶۲۲۹-۱۶۲۵۰

برنامه‌ریزی فضایی در توسعه صنعت گردشگری (مطالعه موردی: استان چهارمحال و بختیاری، محور بازفت)

چکیده:

لایه بندی فضا، تعیین اوزان عملکردی و مکانیابی علمی کانون‌های گردشگری، برای سرمایه گذاری و اجرای پروژه‌های عمرانی، از جمله رویکردهای ضروری در فرایند نیل به توسعه پایدار و متوازن است. بر این مبنا، در مقاله پیش رو که بخشی از دست آورد یک طرح مطالعاتی بزرگ در منطقه بازفت، از توابع استان چهارمحال و بختیاری است، با استعانت از دیدگاه ساختاری- کارکردی و بهره گیری از روش‌های اسنادی، پرسشنامه ای و مشاهدات میدانی، در گردآوری اطلاعات، و نیز به کارگیری مدل استاندارد سازی (Z Score) و نرم افزارهای (Arc View GIS و SPSS/PC) در پردازش، تحلیل، طبقه بندی و ترسیم گرافیکی یافته‌های پژوهش، پس از تعریف و تعیین سطوح یا لایه‌های فضایی همگن، مبادرت به انتخاب کانون‌های گردشگری برتر و تنظیم تعاملات کارکردی بین هر یک و سرانجام، ارائه راهبردهایی اجرایی در توسعه و تجهیز ساختار و سازمان فضایی حاکم بر هر کانون و حوزه فرادست آن شده است.

واژه‌های کلیدی: فضا، فضای جغرافیایی، سازمان فضایی، ساختار فضایی، لایه بندی فضا، برنامه ریزی فضایی، گردشگری، گردشگر.

مقدمه:

امروزه گردشگری به عنوان صنعتی پاک، یکی از بزرگترین صنایع جهان محسوب می‌شود که گوی سبقت را از بسیاری از صنایع کهن ربوده است. به طوری که بر اساس برآورد سازمان جهانی جهانگردی، ارزش وجوه حاصل از جهانگردی و مسافرت در دهه آتی، با سرعتی افزونتر از تجارت جهانی^۱، بالاتر از سایر اقلام صادراتی متعلق به دیگر بخش‌های اقتصادی^۲ قرار می‌گیرد (سازمان جهانی جهانگردی، ۱۹۹۵: ۲۱)؛ ضمن اینکه پیش بینی می‌شود در سال ۲۰۱۰ میلادی تعداد مسافران و جهانگردان از مرز ۹۳۷ میلیون نفر بگذرد (سازمان جهانی جهانگردی، ۱۹۹۴: ۳۶).

از این رو، صنعت مذکور توانسته است تا کنون بیش از یکصد میلیون فرصت شغلی مستقیم ایجاد نماید و مبنای تحولات اقتصادی- اجتماعی شگرفی در سراسر جهان گردد (سازمان جهانی جهانگردی، ۱۹۹۳: ۱۸).

علاوه بر این، بر اساس آخرین اطلاعات منتشر شده توسط سازمان جهانی جهانگردی سازمان ملل متحد، گردشگری در پایان سال ۲۰۰۷ میلادی رشدی معادل ۷/۲ درصد داشته است. (سایت اینترنتی پرشین ژئو: ۱۳۸۵)

در مجموع، گردشگری و اقتصاد پیرامون آن، روند گذار از سنت به مدرنیته و پسامدرن را در عرصه‌های اجتماعی- اقتصادی و فرهنگی تسهیل کرده و عملاً در همه موارد موجب ساختار شکنی شده است (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵: ۹)

بنابراین، با عنایت به جایگاه رفیع و رو به رشد گردشگری در بازار جهانی و نقش مؤثر آن در بروز تحولات مثبت ساختاری- کارکردی در ممالک عقب مانده و در حال توسعه، لازم است با تکیه بر تنوع چشم اندازهای طبیعی و غنای موجود در میراث‌های مادی و معنوی هزاران ساله ایران، در راستای توسعه صنعت مذکور، به گونه‌ای گام

(۱) با صدور کالاها و خدمات بازرگانی

(۲) به استثنای فراورده‌های نفتی و قطعات خودرو

برداریم که با حذف یا تعدیل بازخوردهای منفی و احتمالی، سهم واقعی کشورمان را در عرصه رقابت‌های جهانی به دست آوریم.

لذا، برنامه ریزی توسعه صنعت گردشگری در صورت اعمال رویکردی مکانی- فضایی، می‌تواند عاملی مؤثر و سرعت بخش در نیل به اهداف توسعه پایدار و متوازن کشورمان باشد، چرا که به باور بسیاری از اندیشمندان و مصلحان جهانی، اهداف مورد انتظار در این صنعت، به مراتب از منافع صرف اقتصادی یا اجتماعی فراتر است و مستلزم یک جهت‌گیری عام و فرابخشی است (چاک، وای گئی، ۱۳۸۲: ۳۹۶). با این وصف، تجربیات گذشته در کشورمان نشان می‌دهد که بنا به دلایل گوناگون، از جمله فقدان برخورداری طرح‌های جامع گردشگری از رویکردی نظام وار در برخورد با مقتضیات مکانی- فضایی، متأسفانه تا کنون نتوانسته‌ایم به تمامی نتایج مورد انتظار در این حوزه دست یابیم. بر این اساس مقاله، پیش رو که حاصل تجربه‌ای عملی و پژوهشی میدانی- کتابخانه‌ای در یکی از زیباترین محورهای توریستی کشور (محور بازفت) در قلمرو استان چهارمحال و بختیاری است، بر آن است تا با رویکردی جغرافیایی، ضمن ارائه الگویی اجرایی در توسعه صنعت گردشگری، پس از تعریف و تعیین سطوح یا لایه‌های فضایی همگن، نسبت به انتخاب کانون‌های گردشگری برتر و تنظیم تعاملات کارکردی بین هر یک اقدام و سرانجام راهبردهایی برای توسعه و تجهیز ساختار و سازمان فضایی حاکم بر هر کانون و حوزه فرادست آن ارایه نماید.

فضای جغرافیایی، برنامه‌ریزی فضایی و توریسم

یک فضای جغرافیایی^۳، فضایی متعامل، پهنه‌ای قابل برنامه‌ریزی و آمایش یا به تعبیری حجمی مکانی- زمانی در ابعاد مرئی و نامرئی است که همهٔ وجوه طبیعی، اجتماعی- اقتصادی و... جوامع بشری را فرا می‌گیرد.

بعد مرئی یا قابل رؤیت فضا، سیما، منظره یا چشم اندازی^۴ است متشکل از ابعاد و عناصر طبیعی - اکولوژیکی و انسان ساختی که در طول زمان شکل گرفته است، در حالی که ایدئولوژی، فرهنگ، نوع و نحوه تعاملات اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، هویت تاریخی و.. به منزله ابعاد نامرئی فضا یا روح حاکم بر سیمای بی جان آن تلقی می گردد (غفاری، ۱۳۷۹: ۵۳).

هر فضای جغرافیایی برخوردار از سازمانی است حاصل از ترتیب و توزیع نظام گونه واحدهای یک مجموعه در فضا، که شامل نقاط یا گره گاهها، شبکهها، جریانها و لکهها یا سطوح می گردد.

انطباق سازمان فضایی بر محیط فیزیکی، ساختاری فضایی را شامل می شود که روابط عمودی سطوح سازمانی اش را به صورت ارتباطات، روابط افقی واحدها را از طریق حوزههای نفوذ و قلمروها منعکس می نماید (معصومی اشکوری، ۱۳۷۰: ۶۱).

از سوی دیگر، یک فضای واحد تکیه گاه ساختهایی است که طبیعت پاره‌ای از آنها توسط مجموعه غیر جاندار، طبیعت برخی توسط زیست سپهر و بالاخره طبیعت پاره‌ای دیگر به وسیله بازتاب کنش انسان در مناظر تعیین می گردد (دولفوس، ۱۳۷۳: ۳۹).

با تأمل در مفهوم فضا و صنعت گردشگری، در می یابیم که گردشگری به لحاظ ماهیت در پیوندی دیرین و ناگسستنی با ابعاد و عناصر مکانی - فضایی قرار می گیرد. چنانکه اکوتوریسم نیز در تعامل با سیمای طبیعی - اکولوژیکی و گردشگری فرهنگی، عموماً در ارتباط با ابعاد نامرئی و گاه بعد مرئی فرهنگ؛ یعنی تمدن و یا کالبدی انسان ساخت شکل می گیرد.

در الگوی فضایی گردشگری هر مقصد (مکان) گردشگری به عنوان یک زیر بخش در نظام برنامه ریزی منطقه‌ای به حساب می آید، تا از این طریق بتواند تخصیص‌های عمودی را در زمینه توسعه گردشگری به فعالیت‌های افقی تبدیل نماید (زیاری، ۱۳۷۸:

(۱۰۴)

از سوی دیگر، برنامه‌ریزی فضایی با راهبرد گسترش گردشگری، کوششی است برای رسیدن به بهترین الگوی فضایی در جهت توسعه منطقه‌ای که دستیابی به اهدافی را با توجه به یک نظام کلی از توسعه ملی مد نظر قرار می‌دهد. (توسان، ۱۹۹۶: ۵۲۰)

بر این اساس چنانکه با عنایت به مفهوم و ماهیت برنامه‌ریزی فضایی به توسعه صنعت گردشگری مبادرت شود، نه تنها بستری جهت ارضای نیازهای متنوع طیف بزرگی از گردشگران فراهم می‌گردد، بلکه به واسطه تعادل در انتشار فضایی پیامدهای مثبت حاصل، جمعیتی انبوه از جامعه میزبان و پهنه‌ای گسترده از قلمرو جغرافیایی مقصد را، از تحولات مثبت اجتماعی-اقتصادی و زیست-محیطی متأثر خواهد نمود.

چنین رویکردی سرانجام گردشگری پایدار را موجب خواهد شد که تعادل در مکان-زمان و اجتماع را در کنار امنیت و آسایش اقتصادی و حفظ محیط زیست به ارمغان می‌آورد.

اهداف پژوهش:

این پژوهش در راستای دستیابی به اهداف زیر به رشته تحریر درآمده است:

الف) شناسایی، سطح بندی و تعیین لایه‌های فضایی-توریستی همگن در حوزه جغرافیایی تحقیق؛

ب) شناسایی و اولویت بندی کانون‌های گردشگری در سطح هر یک از لایه‌های فضایی-توریستی تعریف شده؛

ج) تبیین و تعریف عناصر سازمانی و ساختاری هر کانون با توجه به وزن و عملکرد هر یک در سطح قلمرو تحقیق.

روش و ابزار پژوهش:

این پژوهش با استعانت از دیدگاه ساختاری-کارکردی و بهره‌گیری از روش‌های اسنادی، پرسشنامه‌ای و مشاهدات میدانی انجام شده است؛ ضمن اینکه به منظور رفع

اختلاف مقیاس داده‌ها، محاسبه شاخص ترکیبی و در نتیجه، تعیین وزن و عملکرد کانون‌های گردشگری از مدل آماری (ZScore) یا روش استاندارد کردن استفاده شده است. علاوه بر این، نرم افزار آماری SPSS ابزار تحلیل داده‌ها و از نرم افزار Arc View GIS در ترسیم نقشه‌های مورد نیاز بهره گیری شده است.

گفتنی است با توجه به کوچک بودن قلمرو تحقیق، کلیه عناصر ساختاری-توریستی حوزه مورد نظر، اعم از نقاط، خطوط، جریانها و پهنه‌های جاذب مورد توجه و بررسی قرار گرفته است.

معرفی منطقه:

قلمرو این پژوهش را حد فاصل گردنه چری^۵ تا گردنه تراز^۶ با محوریت رودخانه بازفت در بخشی به همین نام و با وسعتی معادل ۱۸۶۰ کیلومتر مربع و طول تقریبی ۱۴۷ کیلومتر تشکیل می دهد. پهنه مذکور در ۴۹ درجه و ۳۴ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۲۵ دقیقه طول شرقی و ۳۱ درجه و ۵۹ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۴۸ دقیقه عرض شمالی، در محدوده غربی شهرستان کوهرنگ و شمال غرب استان چهارمحال و بختیاری واقع شده است.

گفتنی است منطقه مذکور که بر اساس نتایج حاصل از طرح جامع گردشگری، امتداد سومین محور گردشگری استان (محور شهرکرد-فارسان-چلگرد و بازفت) را شامل می شود، به لحاظ موقعیت نسبی، از شمال به استان لرستان، از غرب به استان خوزستان، از شمال شرق و شرق به بخش‌های میانکوه موگویی و شوراب تنگزی در شهرستان کوهرنگ و از جنوب و جنوب شرق به بخش مرکزی شهرستان اردل محدود می شود. (طرح جامع گردشگری استان، ۱۳۸۰: ۴۸۵)

5- Chari

6- Taraz

حدود ۹۵ درصد از وسعت قلمرو تحقیق را کوه‌های مرتفع و نیمه مرتفعی تشکیل می‌دهد که زردکوه بختیاری با ارتفاعی افزونتر از ۴۲۲۱ متر، مهمترین چشم انداز طبیعی شرق منطقه را تشکیل می‌دهد (تقوایی، غفاری، ۱۳۸۵: ۵۱)

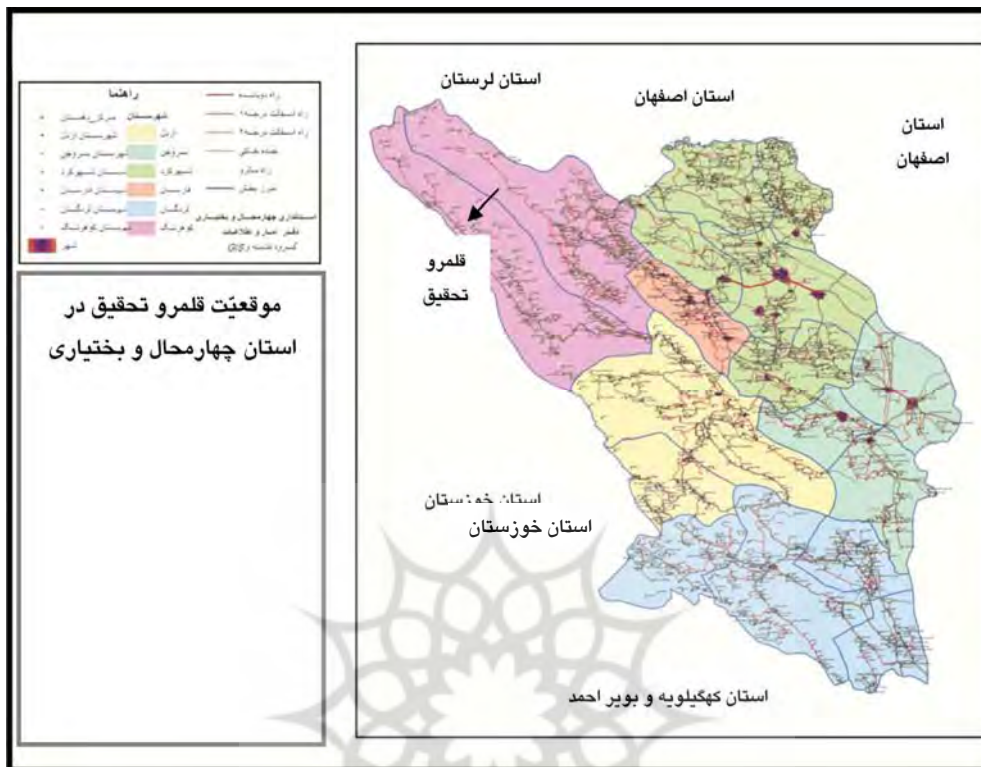
توانها و وجوهی از ابعاد مرئی و نامرئی حاکم بر فضای جغرافیایی قلمرو تحقیق که بی‌گمان در فرایند هدایتی معقول و برنامه‌ریزی مطلوب، امکان حصول توسعه ای پایدار را از دریچه صنعت گردشگری فراهم می‌سازند، عبارتند از:

تنوع در حیات جانوری و پوشش گیاهی^۷، گونه‌گونی شرایط اقلیمی^۸، استقرار در قلمرو مرزی زاگرس مرتفع و چین‌خورده با ویژگیهای زمین‌ساختی - ژئومورفولوژیک منحصر به فرد، چشمه‌های جوشان و رودخانه بازفت (از حوضه آبی کارون شمالی) با سرشاخه‌های دائمی و خروشان در مرکز و جنوب منطقه و رودخانه لبد (از حوضه آبی رودخانه دز) در شمال، وجود آثار و ابنیه تاریخی، همچون ایلراه‌های عشایری، بردگوری‌ها، امام زاده‌ها، قلعه‌ها و...، تنوع در قومیت‌ها^۹، امتزاجی از الگوی مسکن و معیشت روستایی - عشایری، آداب، رسوم و آیین‌های نیاکانی و... لایه بندی و تعیین سطوح فضایی همگن در برنامه‌ریزی توسعه صنعت توریسم، از جمله مهمترین رویکردهای معمول در این تحقیق است. لذا در راستای تعریف و تعیین سطوح فضایی حاکم بر قلمرو تحقیق، حوضه‌های آبی به عنوان بهترین واحد برنامه‌ریزی مبنای کار قرار گرفته‌اند.

۷) طبق مطالعات انجام شده، در حال حاضر بالغ بر ۳۴۰ گونه گیاهی (جنگلی، مرتعی، دارویی، خوراکی، تزئینی و صنعتی) در قلمرو تحقیق شناسایی شده است (غفاری، ۱۳۷۹: ۴۵)

۸) میانگین سالیانه دما در منطقه معادل ۹/۱ درجه سانتی‌گراد، در تراز ۲۱۰۰ متر و ۲۱ درجه سانتی‌گراد در ارتفاع ۷۵۰ متری گزارش شده است؛ ضمن اینکه با حرکت به سمت عرضهای شمالی از رطوبت هوا کاسته و بر برودت آن افزوده می‌گردد (توکلی، ۱۳۸۳: ۲۸)

۹) هفت لنگ بختیاری در مرکز و جنوب و چهار لنگ در شمال.

نقشه شماره (۱) موقعیت قلمرو تحقیق در استان چهارمحال و بختیاری

لایه بندی فضا در قلمرو تحقیق: (مبانی و رویکردهای نظری)

بر این مبنای، چنانکه از نقشه شماره (۱) نیز پیداست، پهنه مورد نظر از گردنه چری تا گردنه تراز که بخش عمده‌ای از حوضه آبی رودخانه بازفت را شامل می‌شود، یک بزرگ سامانه توریستی را تشکیل می‌دهد.

بزرگ سامانه مذکور (بزرگ سامانه بازفت) که در واقع بالاترین لایه فضایی در برنامه‌ریزی توسعه صنعت گردشگری منطقه نیز محسوب می‌گردد، متشکل از میان سامانه‌ها یا حوضه‌های آبی کوچکتری است که با محوریت هر یک از سرشاخه‌های رودخانه بازفت (محوری ترین عنصر گردشگری منطقه) شکل می‌گیرد.

گفتنی است در مواردی به دلایلی، چون: سطح کوچک برخی از حوضه‌های فرعی، فقدان بهره‌مندی از چشم‌اندازی زیبا و عنصر یا عناصر گردشگری شاخص و یا وجود همگونیهای بسیار با حوضه مجاور، دو حوضه آبی با یکدیگر ادغام شده و یک میان‌سامانه مشترک را تشکیل داده‌اند.

مبنای نامگذاری هر یک از میان‌سامانه‌های توریستی تعریف شده، رودخانه اصلی یا یکی دیگر از عناصر شاخص و طبیعی معروف و شناخته شده، یا وزین‌ترین جاذبه گردشگری در سطح هر میان‌سامانه است.

در پایین‌ترین سطح از مجموعه سطوح یا لایه‌های فضایی تعریف شده، نقاط و کانون‌های گردشگری جاذب، در سطح هر میان‌سامانه قرار می‌گیرد که بعضاً از قابلیت بالایی در برنامه‌ریزی متمرکز توسعه صنعت گردشگری نیز برخوردارند.

کانون‌های مذکور که شاخص‌ترین جاذبه‌های گردشگری در هر میان‌سامانه تلقی می‌شوند، بر اساس مطالعات میدانی و مشاهدات محلی شناسایی شده و در پایین‌ترین سطح، تشکیل فرو‌سامانه‌های توریستی را می‌دهند.

چنانکه در جداول شماره (۲، ۳ و ۴) نیز مشخص شده است، در تداوم فرایند تحقیق با تعریف، وزن‌بندی و استاندارد سازی متغیرهایی چند گانه در هر یک از فرو‌سامانه‌های توریستی (کانون‌های جاذب شناسایی شده) هر یک از کانون‌های مذکور، با توجه به جایگاه و عملکرد در فضا در سه سطح قطب گردشگری^{۱۰}، مرکز گردشگری^{۱۱} و نقطه گردشگری^{۱۲} در امتداد محور بازفت رده‌بندی و خدمات گردشگری پیشنهادی در هر یک نیز بر همین مبنای تعیین شده است (شکل شماره ۱). گفتنی است به دلیل فقدان بهره‌مندی از عناصر ساختاری شاخص در برخی از میان‌سامانه‌ها، فرو‌سامانه یا کانون گردشگری برتری جهت برنامه‌ریزی و توسعه متمرکز صنعت گردشگری^{۱۳} تعریف نشده

-
- 10- Tourism Pole
  - 11- Tourism Center
  - 12- Tourism point
  - 13- Intensive Tourism

است. با این حال، این موضوع با توانمندی‌های هر سامانه میانی در توسعه گردشگری متفرق^{۱۴} یا پراکنده تضادی ندارد.

در مجموع وبه طور خلاصه، گام‌های اجرایی مدل را به شرح زیر می‌توان بیان کرد:
الف) طبقه بندی، تعیین اوزان متغیرهای تحقیق و تبیین کاربرد هر یک در هدف. (جدول شماره ۲).

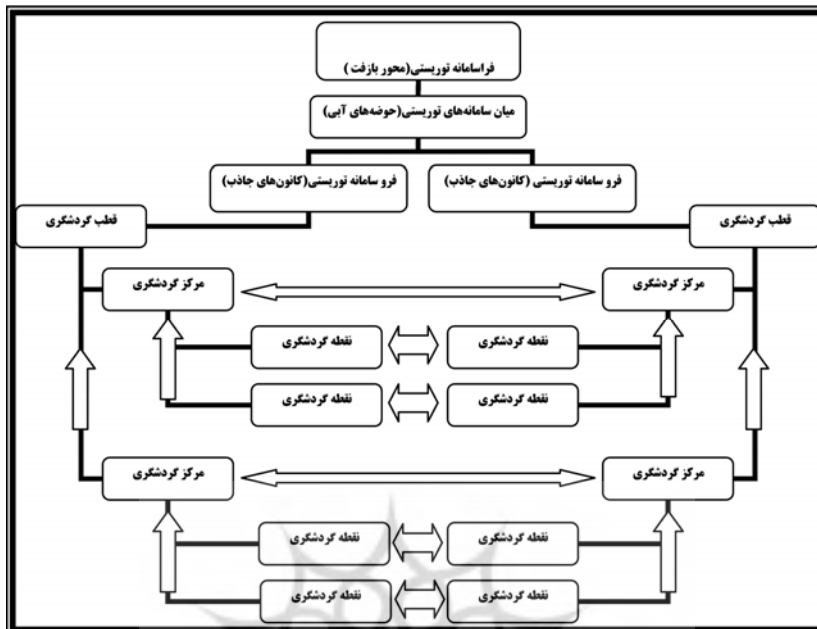
ب) وزن دهی به متغیرهای تحقیق در هر یک از فروسامانه‌ها یا کانون‌های جاذب بر اساس مشاهدات میدانی، مطالعات پیشین و بررسی‌های کتابخانه‌ای. (جدول شماره ۳).

ج) استاندارد سازی متغیرهای تحقیق در هر یک از فرو سامانه‌ها (کلاتسری: ۱۳۸۰: ۱۲۶). (جدول شماره ۴).

د) رتبه بندی و تعریف عملکرد فضایی فرو سامانه‌ها یا کانون‌های جاذب توریستی بر اساس روابط و نتایج مندرج در جداول شماره ۴ و ۵.

جدول شماره (۱) مبنای روابط آماری در تعریف و طبقه بندی کارکردی کانون‌های جاذب

جایگاه و عملکرد فضایی	رابطه
قطب توریستی	$6 \leq X$
مرکز توریستی	$3 < X < 6$
نقطه توریستی	$X \leq 3$

شکل شماره (۱) الگوی پیشنهادی در لایه بندی فضا و تعیین روابط و عملکرد کانون‌های گردشگری

جدول شماره (۲) متغیرهای تحقیق، طبقه بندی، تعیین اوزان و کاربرد هر یک در هدف

کاربرد و اهمیت در هدف	متغیر			ردیف
	وزن	طبقات	عنوان	
اهمیت در فضا سازی و استقرار عناصر توریستی.	۳	بیش از ۵ هکتار	اراضی قابل توسعه و برنامه ریزی	الف
	۲	۱ تا ۵ هکتار		
	۱	کمتر از ۱ هکتار		
اهمیت در برنامه ریزی توسعه صنعت توریسم و تعیین نوع و سطح خدمات مورد نیاز.	۳	ملی	متوسط شعاع جذب گردشگر در شرایط موجود	ب
	۲	منطقه ای		
	۱	استانی - محلی		
اهمیت در تأمین امنیت، تأمین برخی از خدمات اجتماعی و یا سهولت در انتقال خدمات زیر بنایی چون آب، برق و....	۳	کمتر از ۲۰ کیلومتر	فاصله تا مرکز بخش	پ
	۲	۲۰ تا ۴۰ کیلومتر		
	۱	بیش از ۴۰ کیلومتر		

ادامه جدول شماره (۲) متغیرهای تحقیق، طبقه بندی، تعیین اوزان و کاربرد هر یک در هدف				
کاربرد و اهمیت در هدف	متغیر			رتبه
	وزن	طبقات	عنوان	
اهمیت در تأمین امنیت، تأمین برخی از خدمات اجتماعی و یا سهولت در انتقال خدمات زیر بنایی چون آب، برق و...	۳	کمتر از ۳ کیلومتر	فاصله تا نزدیکترین سکونتگاه روستایی	ث
	۲	۳ تا ۶ کیلومتر		
	۱	بیش از ۶ کیلومتر		
تسهیل در دسترسی، تردد و تسریع در توسعه زیر ساخت‌ها.	۳	کمتر از ۲۵۰ متر	فاصله تا جاده اصلی	ت
	۲	۲۵۰ تا ۵۰۰ متر		
	۱	بیش از ۵۰۰ متر		
تأمین برخی از خدمات گردشگری مکمل از دیگر کانون‌ها- خرد سامانه‌های همجوار.	۳	کمتر از ۴ کیلومتر	فاصله تا نزدیکترین میکرو سامانه	ج
	۲	۴ تا ۸ کیلومتر		
	۱	بیش از ۸ کیلومتر		
اهمیت در ارضای نیاز گردشگرانی برخوردار از سلايق گوناگون وامكان بسط گردشگری متمرکز و متفرق. این متغیر بر اساس مشاهدات میدانی محقق و تکمیل پرسشنامه در بین گردشگران وزن بندی شده است.	۳	عالی	تنوع زیبایی چشم انداز (طبیعی- انسانی)	چ
	۲	خوب		
	۱	متوسط		
مراد از کاربرد این متغیر، تحلیل وضعیت سایت منتخب به لحاظ پایداری در برابر وقوع سوانح طبیعی (اعم از زلزله، سیل، لغزش زمین و...) است، این متغیر بر اساس مطالعات پیشین، مشاهدات محلی و نظر کارشناسی محقق وزن بندی شده است.	۳	پایدار	استحکام و پایداری مقرّ	ح
	۲	نیمه پایدار		
	۱	ناپایدار		
تسهیل در دسترسی، تردد و تسریع در توسعه زیر ساخت‌ها.	۳	آسفالت	نوع راه ارتباطی- دسترسی در شرایط موجود	خ
	۲	شوسه		
	۱	خاکی		

مأخذ: بر مبنای تحلیل و محاسبات مؤلف

جدول شماره (۳) وزن دهی متغیرهای تحقیق در هر یک از فرسामانه‌ها

شماره	متغیر	الف	ب	پ	ت	ث	ج	چ	ح	خ
۱	آب سرده	۱	۳	۱	۲	۳	۲	۲	۲	۱
۲	تلاقی آب شور و شیرین	۱	۲	۳	۳	۳	۳	۲	۲	۳
۳	آبشار چم گاو میش	۱	۲	۲	۲	۲	۱	۲	۲	۱
۴	پهنوس	۳	۳	۳	۳	۲	۳	۳	۲	۱
۵	پنجره بازفت	۱	۲	۲	۱	۳	۲	۳	۳	۳
۶	دره و چشمه چید	۲	۳	۱	۳	۳	۲	۳	۳	۱
۷	چشمه گردو	۱	۲	۲	۱	۲	۲	۱	۲	۳
۸	چاه سبز	۱	۱	۱	۱	۳	۲	۱	۳	۲
۹	چشمه دزداران	۱	۱	۲	۲	۱	۱	۲	۲	۱
۱۰	تلاقی شرمک، بوئینه و بازفت	۱	۲	۲	۳	۳	۱	۳	۲	۱

مأخذ: محاسبات مؤلف

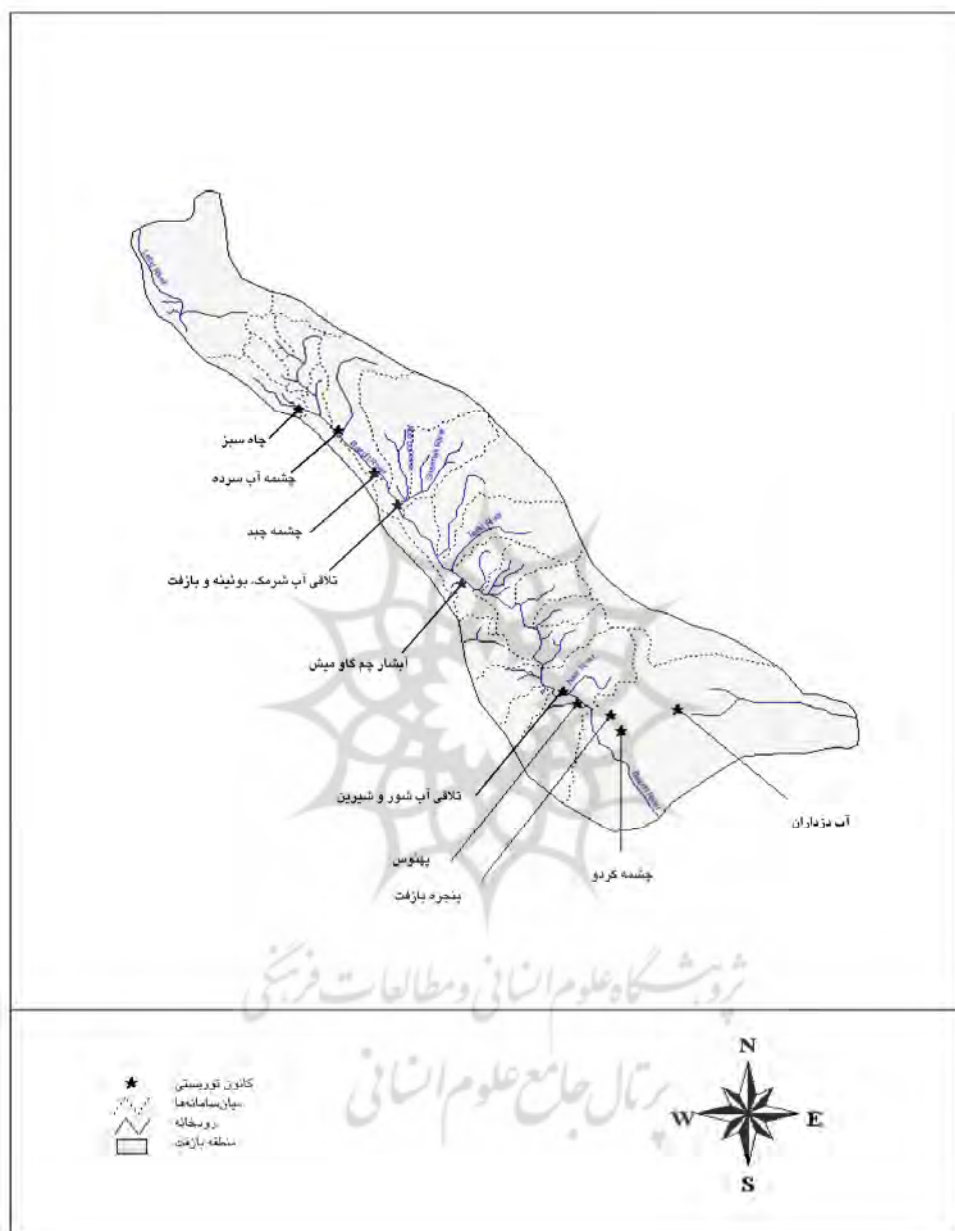
جدول شماره (۴) استاندارد سازی متغیرهای تحقیق در هر یک از فرو سامانه‌ها

-j ΣXi.n	Xij - Xi / √Σ(xi - Xi)² / N									متغیر فرو سامانه	ردیف
	خ	ح	ج	ج	ث	ت	پ	ب	الف		
-۱/۵۷	-۰/۸	-۰/۷	-۰/۳	۰/۱	/۷	-۰/۱	-۱/۳	۱/۳	-۰/۴۷	آب سرده	۱
۵/۷۷	۱/۴	-۰/۷	-۰/۳	۱/۶	/۷	۱/۱	۱/۶	-۰/۱	-۰/۴۷	تلاقی آب شور وشیرین	۲
-۴/۳۷	-۰/۸	-۰/۷	-۰/۳	-۱/۳	-۰/۷	-۰/۱	۰/۱	-۰/۱	-۰/۴۷	آبشار چم گاو میش	۳
۷/۲	-۰/۸	-۰/۷	۱/۱	۱/۶	-۰/۷	۱/۱	۱/۶	۱/۳	۲/۷	پهنوس	۴
۲/۹۷	۱/۴	/۵	۱/۱	۰/۱	/۷	-۱/۳	۰/۱	-۰/۱	-۰/۴۷	پنجره بازفت	۵
۳/۸	-۰/۸	/۵	۱/۱	۰/۱	/۷	۱/۱	-۱/۳	۱/۳	۱/۱	دره و چشمه چبد	۶
-۳/۲۷	۱/۴	-۰/۷	-۱/۶	۰/۱	-۰/۷	-۱/۳	۰/۱	-۰/۱	-۰/۴۷	چشمه گردو	۷
-۴/۶۷	۰/۳	/۵	-۱/۶	۰/۱	/۷	-۱/۳	-۱/۳	-۱/۶	-۰/۴۷	چاه سبز	۸
-۷/۳۷	-۰/۸	-۰/۷	-۰/۳	-۱/۳	-۲/۲	-۰/۱	۰/۱	-۱/۶	-۰/۴۷	چشمه دزداران	۹
-۰/۳۷	-۰/۸	-۰/۷	۱/۱	-۱/۳	/۷	۱/۱	۰/۱	-۰/۱	-۰/۴۷	تلاقی شرمک، بوئینه و بازفت	۱۰
*****	۱/۷	۲/۳	۲/۲	۱/۹	۲/۵	۲/۱	۱/۹	۲/۱	۱/۳	میانگین (Xi)	
*****	/۹	/۴۶	/۷۵	/۷	/۶۷	/۸۳	/۷	/۷	/۶۴	انحراف معیار (Xiσn)	

مأخذ: محاسبات مؤلف

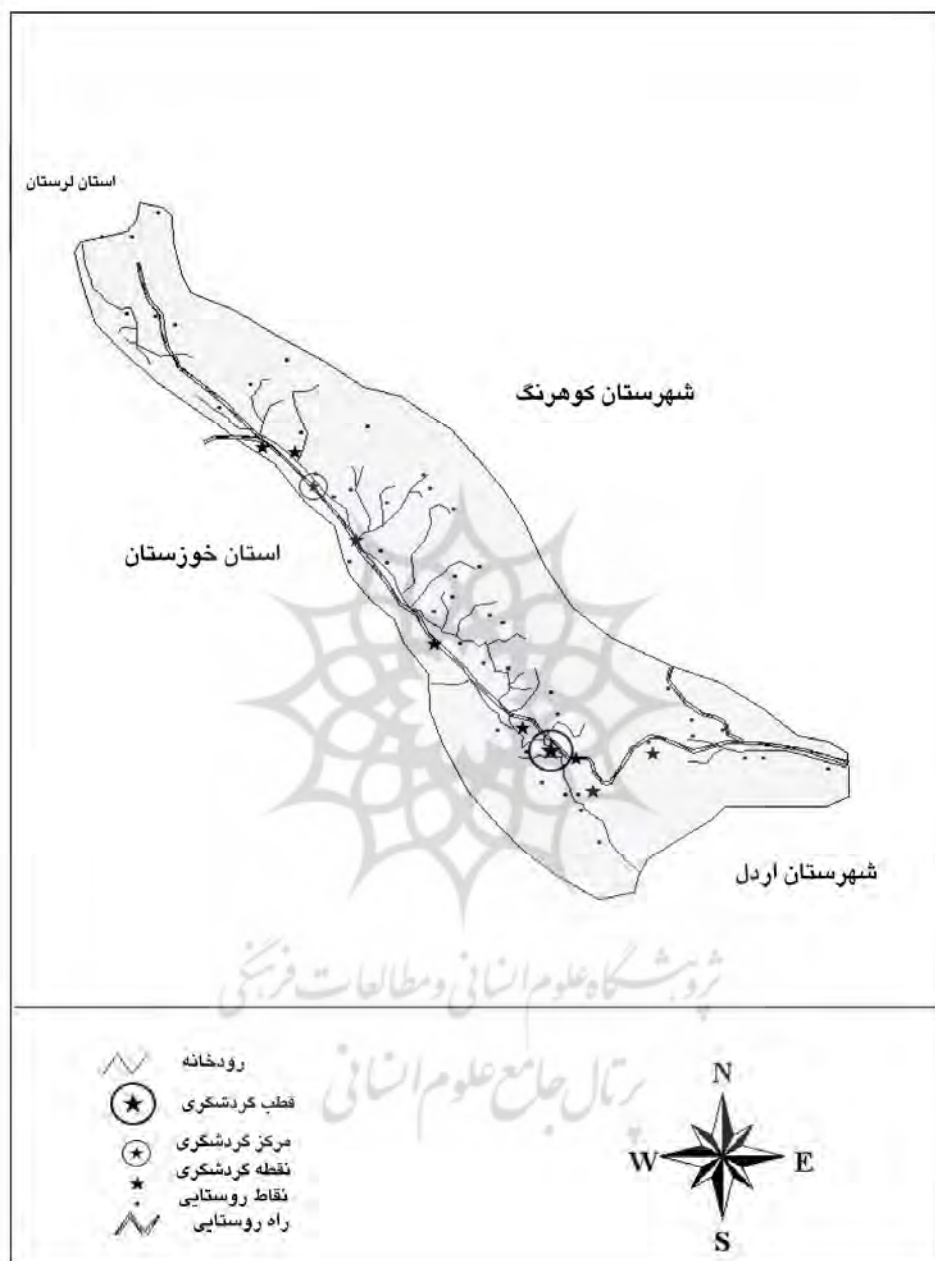
جدول شماره (۵) رتبه بندی و تعریف عملکرد فضایی فرو سامانه‌های توریستی

رتبه	متغیر فرو سامانه	$X_{ij} - X_i / \sqrt{\sum (x_i - X_i)^2 / N}$										رتبه		
		الف	ب	پ	ت	ث	ج	چ	ح	خ	$\sum X_{i,n} - j$			
۱	پهنوس	۲/۷	۱/۳	۱/۶	۱/۱	-۱/۷	۱/۶	۱/۱	-۱/۷	۰/۸	۷/۲	اول	قطب توریستی	پهنوس، نازی، مورز
۲	تلاقی آب شور و شیرین	۴/۷	-۰/۱	۱/۶	۱/۱	۱/۷	۱/۶	-	-۱/۷	۱/۴	۵/۷	دوم	مرکز توریستی	پهنوس، نازی، حسین آباد
۳	دره و چشمه چید	۱/۱	۱/۳	-	۱/۱	۱/۷	۰/۱	۱/۱	۰/۸	-	۳/۸	سوم	مرکز توریستی	تاراز، ارژنگ، استرپها و چید
۴	پنجره بازفت	۴/۷	-۰/۱	-۰/۱	۱/۳	۱/۷	۰/۱	۱/۱	۱/۴	۱/۴	۲/۹	چهارم	نقطه توریستی	مورز
۵	تلاقی شرمک، بوئینه و بازفت	۴/۷	-۰/۱	-۰/۱	۱/۱	۱/۷	۱/۳	-	۰/۸	-	-۳/۷	پنجم	نقطه توریستی	گراب، شنگی و شرمک
۶	چشمه آب سرد	۴/۷	-	-	۱/۳	۱/۷	۰/۱	-	۰/۸	-	-۱/۵	ششم	نقطه توریستی	تاراز، ارژنگ، استرپها و مله گل
۷	چشمه گردو	۴/۷	-	-	۱/۳	-۱/۷	۰/۱	-	۱/۴	۱/۴	-۳/۲۷	هفتم	نقطه توریستی	مورز
۸	آبشار چم گاو میش	۴/۷	-	-	۰/۱	-۱/۷	۱/۳	-	۰/۸	-	-۴/۳۷	هشتم	نقطه توریستی	گراب
۹	چاه سبز	۴/۷	-۱/۶	-	۱/۳	۱/۷	۰/۱	-	۰/۳	۱/۵	-۴/۶۷	نهم	نقطه توریستی	آب مه لیک و مله گل
۱۰	چشمه دزداران	۴/۷	-	-	۰/۱	-	۱/۳	۲/۲	۰/۸	-	-۷/۳۷	دهم	نقطه توریستی	دزداران
	(X_i) میانگین	۱/۳	۲/۱	۱/۹	۲/۱	۲/۵	۱/۹	۲/۵	۱/۷	۲/۳	۱/۷	*	*	*
	($X_{i(n)}$) انحراف معیار	۱/۶۴	۱/۷	۱/۷	۱/۸۳	۱/۶۷	۱/۷	۱/۶۷	۱/۹	۱/۴۶	۱/۹	*	*	*

(نقشه شماره ۱) میان سامانه‌ها و کانون‌های توریستی در منطقه بازفت

(نقشه شماره ۲) عملکرد کانون‌های توریستی در منطقه‌ی بازفت

نتیجه گیری و ارایه پیشنهادها:

با عنایت به یافته‌های تحقیق، در مجموع ۲۹ میان سامانه توریستی با محوریت حوضه‌های آبی، قلمرو بزرگ سامانه گردشگری بازفت از گردنه چری تا گردنه تاراز، امتداد محور رورخانه بازفت را تشکیل می‌دهد؛ ضمن اینکه میان سامانه‌های مذکور در یک همپوشی کامل دومین لایه فضایی در قلمرو تحقیق را شامل می‌شوند (نقشه شماره ۱).

علاوه بر این، با استناد به نتایج حاصل از تحقیقات میدانی و مشاهدات محلی ۱۰ فروسامانه یا کانون جاذب در پایین‌ترین سطح یا لایه فضایی از قلمرو تحقیق قرار می‌گیرد که بر اساس داده‌های مندرج در جدول (شماره ۵) هر یک به لحاظ وزن و عملکرد در سیستم فضایی تعریف شده از جایگاه متفاوت و متعاملی برخوردارند.

انتخاب ناحیه پهنوس به عنوان یک قطب گردشگری، درّه و چشمه چید بعنوان مرکز گردشگری در سطحی نازلتر و سرانجام تعیین هشت کانون جاذب دیگر به عنوان نقاط گردشگری که بر اساس وزن، عملکرد و جایگاه فضایی هر یک در قلمرو تحقیق بوده است، از جمله مهمترین نتایج حاصل است. (نقشه شماره ۲)

گفتنی است علی‌رغم برخورداری محل تلاقی رودخانه‌های آب شور با آب شیرین، از امتیاز یک مرکز توریستی، مشاهدات محلی گویای وجود محدودیتهای فیزیکی و زیست-محیطی در برخورداری سایت مذکور از خدمات واقعی یک مرکز توریستی است، لذا خدمات مورد نیاز در سطحی پایین‌تر؛ یعنی در حدّ یک نقطه توریستی پیشنهاد شده است.

در نظام تعریف شده، صرف نظر از تعیین و تمایز وزن، نوع و قدرت عملکرد هر کانون گردشگری، به منظور پوشش کامل فضا و نیز تأمین نیازهای متنوع گردشگر هر یک از کانون‌ها در تعاملی پایدار با یکدیگر قرار می‌گیرند.

نوع، نحوه تأمین و توزیع خدمات مورد نیاز نیز مبتنی بر وزن و عملکرد هر کانون در فضاست. با این حال، تأمین برخی از خدمات و زیرساختهای اساسی به عنوان عناصری

کلیدی و حداقل‌های مورد نیاز در توسعه گردشگری متمرکز هر کانون، از دیگر رویکردهای معمول در این تحقیق است که از آن جمله می‌توان به تأمین و توزیع خدمات زیر بنایی و ضروری چون: آب آشامیدنی و لوله کشی شده سالم، راه مناسب دسترسی، برق یا تأمین شبکه روشنایی، فراهم سازی زمینه برقراری ارتباط از طریق شبکه سراسری تلفن همراه، ایجاد پارکینگ و... اشاره نمود.

هر چند که توزیع سایر انواع خدمات گردشگری با عنایت به وزن و عملکرد هر کانون در فضای توریستی منطقه است، با این حال، فاصله مکانی بین کانون‌ها به گونه ای است که گردشگر به راحتی مقدور باشد تا تمام خدمات مورد نیاز خود را در حداقل زمان با گذر از سطح منطقه و در کانون‌های جاذب مختلف دریافت نماید.

بر این مبنای، تعداد و انواع خدمات پیشنهادی به تفکیک هر یک از کانون‌های جاذب، اعم از قطب، مرکز و نقاط گردشگری به شرح مندرج در جدول شماره ۶ ارائه می‌گردد.

جدول شماره (۶) خدمات پیشنهادی در هر یک از فرو سامانه‌های توریستی (کانون‌های جاذب)

ردیف	نام فرسामانه (کانون جاذب)	موقعیت جغرافیایی		جایگاه و عملکرد فضایی	خدمات گردشگری پیشنهادی
		طول جغرافیایی	عرض جغرافیایی		
۱	پهنوس	۵۰ درجه و ۲۰ دقیقه	۳۲ درجه و ۱۲ دقیقه	قطب توریستی	تأمین و توزیع خدمات زیر بنایی ضروری، ایجاد پارکینگ، مسجد، سرویس بهداشتی، اقامتگاه، کمپینگ، رستوران، تأسیسات ورزشی و امکانات قایقرانی، امکانات تفریحی و آموزشی، پمپ بنزین، بازار عرضه خدمات و محصولات و مصنوعات محلی، ایجاد شهرک توریستی. پس از اجرای عملیات مهندسی رودخانه
۲	محل تلاقی رودخانه‌های	۵۰ درجه و ۲ دقیقه	۳۲ درجه و ۱۱ دقیقه	مرکز توریستی	تأمین و توزیع خدمات زیر بنایی ضروری، پارکینگ، نمازخانه،

تأمین و توزیع خدمات زیر بنایی ضروری، ایجاد تأسیسات صخره نوردی، پارکینگ، ایجاد تأسیسات ماهیگیری،	مرکز توریستی	۳۲ درجه و ۲۶ دقیقه	۴۹ درجه و ۴۶ دقیقه	دره و چشمه چبد	۳
تأمین و توزیع خدمات زیر بنایی ضروری، ایجاد پارکینگ، تأسیسات مربوط به اقامت و پذیرایی موقت، ایجاد جان پناه و ساماندهی فضا.	نقطه توریستی	۳۲ درجه و ۱۳ دقیقه	۵۰ درجه و ۷ دقیقه	پنجره بازفت	۴
تأمین و توزیع خدمات زیر بنایی ضروری، ایجاد پارکینگ، تأسیسات	نقطه توریستی	۳۲ درجه و ۲۷ دقیقه	۴۹ درجه و ۴۸ دقیقه	محل تلاقی رودخانه‌های	۵
تأمین و توزیع خدمات زیر بنایی ضروری، ساماندهی چشمه، ایجاد پارکینگ، نماز خانه، تأسیسات مربوط به اقامت و پذیرایی موقت، ایجاد تأسیسات ماهیگیری.	نقطه توریستی	۳۲ درجه و ۲۸ دقیقه	۴۹ درجه و ۴۴ دقیقه	چشمه آب سرده	۶
تأمین و توزیع خدمات زیر بنایی ضروری، ساماندهی چشمه، تأسیسات	نقطه توریستی	۳۲ درجه و ۹ دقیقه	۵۰ درجه و ۹ دقیقه	چشمه گردو	۷
تأمین و توزیع خدمات زیر بنایی ضروری، ایجاد پارکینگ، تأسیسات	نقطه توریستی	۳۲ درجه و ۱۶ دقیقه	۴۹ درجه و ۵۴ دقیقه	آبشار چم گاو میش	۸
تأمین و توزیع خدمات زیر بنایی ضروری، ساماندهی چشمه، تأسیسات	نقطه توریستی	۳۲ درجه و ۲۸ دقیقه	۴۹ درجه و ۴۳ دقیقه	چشمه چاه سبز	۹
تأمین و توزیع خدمات زیر بنایی ضروری، ساماندهی چشمه، تأسیسات	نقطه توریستی	۳۲ درجه و ۱۲ دقیقه	۵۰ درجه و ۱۱ دقیقه	چشمه دزداران	۱۰

مأخذ: مؤلف

منابع

- ۱) پاپلی یزدی، محمد حسین و سقایی، مهدی (۱۳۸۵) گردشگری- مفاهیم و ماهیت، انتشارات سمت، تهران.
- ۲) توکلی، علیرضا (۱۳۸۳) خلاصه گزارش طرح جامع گردشگری محور بازفت، سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان چهار محال و بختیاری، منتشر نشده، شهرکرد.
- ۳) تقوایی، مسعود و غفاری، سید رامین (۱۳۸۵) اولویت بندی بحران در سکونتگاههای روستایی به روش AHP، مطالعه موردی: دهستان بازفت، مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان، جلد ۲۰، شماره ۱، اصفهان.
- ۴) دولفوس، اولیویه (۱۳۷۳) تحلیل جغرافیایی، ترجمه دکتر سیروس سهامی، نشر نیکا، مشهد.
- ۵) زیاری، کرامت الله (۱۳۷۸) اصول و روشهای برنامه ریزی منطقه ای، انتشارات دانشگاه یزد.

برنامه‌ریزی فضایی در توسعه صنعت گردشگری ۹۹

- ۶) غفاری، سید رامین (۱۳۷۹) کنکاشی در مفهوم فضا و ساماندهی نظام فضایی سکونتگاههای روستایی، فصلنامه جامعه‌مهندسان مشاور ایران، شماره ۱۰، تهران.
- ۷) غفاری، سید رامین (۱۳۷۹) ساماندهی نظام فضایی سکونتگاههای روستایی دهستان بازفت؛ پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا، دانشگاه اصفهان.
- ۸) کلانتری، خلیل (۱۳۸۰) برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای، انتشارات خوشبین و انوار دانش، تهران.
- ۹) مهندسین مشاور تهران برکلی (۱۳۸۰) طرح جامع گردشگری استان چهارمحال و بختیاری، اداره کل میراث فرهنگی و گردشگری، شهرکرد (منتشر نشده)

10) Tosun, Cevatand (1996) Regional planning Approaches to Tourism Development, Tourism Management, Vol.17, No.7.

11) World Tourism Organization (1993) Tourism to the year 2000: Qualitative aspects affecting global tourism growth-A Discussion paper. Madrid: Author.

12) World Tourism Organization (1995) Global tourism forecasts to the year 2000 and beyond: The world (vol.1). Madrid: Author.

13) World Tourism Organization (1994) National and regional tourism planning: Methodology and case studies. London: Rutledge.

14) www.Persiangео.com , 2006

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی